

第十二章

玉凤

殷志强

凤、龙都是古人想象中的祥瑞动物。龙凤是中华民族肇始的化身。考古学家告诉我们，龙凤并不同时降临人间。论年龄，龙比凤长。早在五千年前中原地区仰韶文化、东北辽河流域红山文化的先民们，已开始塑造龙的形象，把龙树为心目中的神。凤是殷商人崇拜的对象。文献与考古资料相互印证，凤最早出现在距今三千年前的商代，比龙要年轻两千岁。也许正是这个缘故，所以龙象征男性，凤代表女性，因男大女小始终是中国人最佳择偶标准。我们虽能在古朴神秘的青铜器上隐隐约约看到凤的风姿，但都与龙联体，凤开始独立展示自己的风采，就是开创于这里要介绍的玉凤。

玉凤，1976年发现于著名的河南省安阳市小屯村(即殷墟所在地)商代第二十三世君王武丁的配偶“妇好”墓内。发掘工作由中国社会科学院考古研究所承担。妇好墓是目前唯一能与甲骨文相印证，能解定其年代与墓主身分的商王室墓

葬。妇好墓规模宏大，随葬品异常丰富，墓内共出铜器、玉石器、骨器、象牙器、陶器、蚌器与各类随葬品1928件，还有海贝6800余枚。妇好墓玉器，不仅数量多，而且特别是雕琢成人物和各种动物形象的装饰品，姿态多样、造型优美、线条流畅，工艺极为讲究，虽在地下埋藏了三千多年，而其光泽大多依然晶莹鲜润，灿烂迷人。玉凤是妇好墓755件玉器中风姿绰约，举世无双的“明星”。

玉凤身高13.6厘米，器壁厚仅0.7厘米，玉料系黄褐色的新疆良玉，体扁。玉凤作亭立回首欲飞状，弯弯的身躯呈C字形，呈现出无限的曲线美和动态美。尖尖的喙犹如鸡，圆圆的眼睛盯着远方，似乎在寻找、期待着什么。高高的凤冠三朵并连，点出了凤的特性。与夸张的长尾相比显得短小的双翅微微展开，翅上以剔地阴纹饰翎。尾翎根部凸饰三道等距线纹，犹如遮掩美丽玉躯的内衣。舒展的长尾自然弯曲，尾翎有合有分，素洁无纹。身前有透穿镂空，更使凤体丰满迷人。上端两侧一对外凸的穿孔圆钮，我们可以知道，玉凤是一件可供佩戴的高贵饰品。

商代玉雕的雕琢技艺及艺术造型特点，在玉凤上表现得淋漓尽致。商代玉雕形体大多为扁平体，少数为立体圆雕。扁平玉雕，艺术造型上有它的显著特点。首先是外轮廓呈圆弧状。除璧、琮、环等为完整的同心圆外，其余多为同心圆的一部分，即外缘凸张，内缘凹曲，这两条弧线正好为同心圆的两段圆弧，被两条向心的斜线所切割，形成了大致如扇面形的玉坯。殷代玉雕匠师在这些扇面形玉坯上，根据他们对不同动物生态动作的细心观察，雕刻出如凤鸟、鸚鵡、苍鹰等多姿多采的艺术品。第二个特点，雕出的动物或人像，绝大多数采用了正侧面剪影的手法，即抓住所要描绘对象的主要特征，用熟练而准确的外轮廓线，勾勒出生动的艺术形象。殷代玉雕大师雕琢玉凤，不是精雕细琢玉凤的整个形态及它的羽毛，而是抓住凤的主要特征，重点刻画了凤

冠及凤尾。特别是修长的凤尾，从比例上讲是不怎么协调和和谐，而在艺术上却是极其成功的作品，它突出了凤的最主要的特征，具有强烈的艺术感染力。还有一个特点是，殷代玉雕细部都是靠线刻和穿孔来表现的，使轮廓与细部有机的融合在一起，形成和谐完美的艺术风格。玉凤的线条十分简练，总数还不到十道。就这寥寥几笔，加上得体的穿孔，一件充满朝气的玉凤展现在我们面前。

龙凤艺术的魅力，无处没有，它是中华民族文化艺术传统和装饰风格的一个重要特征。画凤绘龙，已有专门的技巧和理论。“画凤讲三长”，即头长、眼长、尾长，以展示凤的修长而秀丽的体态。创造出优美的造形，令人喜爱。晋代皇甫端对凤的描绘是：“鸡头、燕喙、龟颈、龙形、鳞翼、鱼尾，其状如鹤，体备五色。”在龙和凤的感情表现上，讲究“愁龙”“喜凤”。

龙凤题材经久不衰，实与中国文明史紧紧地联系在一起。据《史记》记载，夏是龙的后裔，帮助大禹治水的殷契的母亲简狄在户外洗澡时，食了玄鸟(即凤)蛋而怀孕生了契，即所谓“天命玄鸟，降而生商”，契长大后协助大禹治水有功，后来成为殷商的始祖。殷商崇信玄鸟，因而商代的青铜器上铸刻很多变幻无穷的凤纹图案。妇好墓出土很多玉龙，而玉凤仅此一件。凤象征女性。也许妇好为了显示自己得宠高贵，生前只佩一件玉凤。

题解

凤是中国古代的祥瑞动物。它出现于商代的著名河南省安阳市小屯村的“妇好”墓内的随葬品。虽然这件玉凤被埋藏地下了3000多年，但玉的光泽依然灿烂迷人，它是“妇好”墓内中的755件中为最美的玉器。

玉凤身高13.6厘米器壁厚0.7厘米。玉料细黄褐色。它展示着商代玉雕的技艺及艺术造型的特点，同时也说明了当时人们崇拜凤。凤也象征女性。

生词解释

生词	拼音	解释
肇始	zhàoshǐ	เริ่มเกิด เริ่มต้นเกิด
化身	huàshēn	ร่างที่กลายมาจาก.....
降临	jiànglín	ลงมาจุด
塑造	sùzào	การทำรูปประติมากรรม
文献	wénxiàn	เอกสารการจดบันทึก
缘故	yuángù	ด้วยสาเหตุนี้
象征	xiàngzhēng	เป็นสัญลักษณ์
择偶	zé'ǒu	เลือกคู่
丰姿	fēngzī	ท่าทางหลายแบบ
展示	zhǎnshì	แสดงให้เห็น
承担	chéngdān	ยอมรับเป็นการะ
蚌器	bàngqì	เครื่องมือ ภาชนะทำจากเปลือกหอย
海贝	hǎibèi	หอยทะเล
染器	rǎnqì	ภาชนะที่ใช้ทั่ว ๆ ไป
雕琢	diāozhuó	การสลัก
讲究	jiǎngjiù	พิถีพิถัน
光泽	guāngzhé	มีแสงเงา
夸张	kuāzhāng	แสดงออกเกินความเป็นจริง
遮掩	zhēyǎn	ปิดกัน ปิดบัง
犹如	yóurú	ดั่งเช่น
舒展	shūzhǎn	กางแผ่ ขยาย คดโค้ง

外轮廓	wàilúnkuò	โครงร่างขอบนอก
呈	chéng	ถวาย อื่นส่ง
圆弧状	yuánhú zhuàng	รูปทรงกลมโค้ง
勾勒	gōulè	ใช้กำลังอย่างมาก
特征	tèzhēng	ลักษณะพิเศษ
简练	jiǎnliàn	ฝึกหัด
魅力	mèilì	พลัง แรงบันดาลใจ

艺术考古词汇

祥瑞动物	=	สัตว์สิริมงคล
肇始的化身	=	ร่างที่กลายเป็นในช่วงแรกสุด
相互印证	=	เป็นหลักฐานให้กันและกัน
择偶标准	=	มาตรฐานในการเลือกคู่ครอง
隐隐约约	=	ราง ๆ เลือน ๆ เห็นไม่ชัด
与甲骨文相印证	=	เป็นหลักฐานอื่นยืนยันได้กับตัวอักษรบนกระดูกเต่า
规模宏大	=	อาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาล
异常丰富	=	แบบอย่างมากมายที่แตกต่างจากเดิม
姿态多样	=	ท่าทางมากแบบ
造型优美	=	ทำรูปร่างได้สวยงาม
线条流畅	=	เส้นสลักต่อเนื่องไม่สะดุด
晶莹鲜润	=	ชุ่มชื้นสีสวยงามแวววาว
灿烂迷人	=	มีแสงระยิบระยับเป็นที่ต้องตาต้องใจยิ่งนัก
风姿绰约	=	ท่าทางสวยงามอ่อนช้อยอรชร
举世无双	=	ไม่มีงานชิ้นใดเทียบได้
阴纹饰翎	=	ลายที่ปักประดับด้วยสลักนูนต่ำ
素洁无纹	=	ขาว เรียบไม่มีลาย
透穿镂空	=	โปร่ง ฉลุลาย

高贵饰品	=	เป็นเครื่องประดับล้ำค่า
淋漓尽致	=	แนววิบสีมือละเอียดที่สุด
扁平体	=	รูปแบบเรียบ
立体圆雕	=	ประติมากรรมลอยตัว 3 มิติ
外轮廓呈圆弧状	=	รูปทรงรอบนอกเป็นรูปโค้งมน
同心圆	=	เป็นรูปกลมอันเดียวกัน
外缘凸张	=	ขอบนอกสุดนูนสูงขึ้น
内缘凹曲	=	ขอบในเว้าลง
外轮廓线	=	เส้นรอบนอก
精雕细琢	=	สลักได้ละเอียด
协调和谐	=	ปรับให้เกิดความกลมกลืนกัน
寥寥几笔	=	สลักคู่กันสองสามเส้น
技巧和理论	=	ทฤษฎีและเทคนิค

问答题

1. 依照考古资料谈谈凤出现于何时?
2. 由1976年出土于河南省安阳市小屯村的玉凤形状怎么样? 为什么作者说它是“举世无双”的明星?
3. 商代玉雕的雕琢技艺及艺术造型特点及殷代玉雕细部是怎么样?
4. 中国艺术传统画风绘龙应有什么专门的技巧和理论呢?
5. “天命玄鸟降而生商”是什么意思?

练习

1) 连词

仰韶文化	1 龙
象征男性	2 河南省
小屯村	3 龙、凤
辽河流域	4 妇好墓内
祥瑞动物	5 红山文化
6800 余枚海贝	6 龙的形象
靠线刻和穿孔表现	7 商代玉雕
愁龙喜凤	8 殷代玉雕
殷商人崇拜的对象	9 凤
扁平体	10 晋代皇甫

2) 将已连好的词语依照文章内容造句。

3) 写出文章的重要内容。

艺术考古知识

妇好墓

妇好墓是商王武丁配偶之墓。该墓位于河南省安阳市小屯村的西北，殷墟宫殿区内。发现于1976年，它是目前唯一能与甲骨文相印证确定年代和墓主身份的商王室墓葬。该墓上部有夯土房基，作为祭祀之地。墓圻为长方形竖穴，长5.6米、深8米，内有二层台，腰坑和壁龛。椁室大部分塌毁，木棺髹漆，已腐朽。墓内有殉人16个，狗6只青铜器，玉石器、骨器、象牙器、蚌器等1900余件，贝6000余枚。

甲骨文

甲骨文是由王懿荣，清朝大臣在1899年所发现。当时它是药铺的一盒药材称为“龙骨”。实际上这并不是龙骨而是几千年前的龟甲和兽骨。其上面所刻的是已失传的古文字，学者们称为“甲骨文字”。

甲骨文大部分出土于河南省安阳小屯村一带。这是因为此地古代时是商朝首都殷城的废墟。人们称为“殷墟”。商朝离今日已有4000多年了。甲骨文就是当时人们使用的文字。

现在中国已出土154,000多片古代甲骨。内容有关当时人们占卜的记录。在占卜时先将乌龟壳或兽骨用青铜凿子凿钻背面，然后放在火上烤；由甲骨正面出现裂纹而定为吉凶。

采自：李润新、朱一飞《世界文化史故事大系》(中国卷)，北京语言学院出版，1994。页11-12。

艺术考古欣赏

凤是中国文化中最祥瑞的动物；它是百鸟中之后而且也在中国历代文化中扮演着非常重要的角色。它的豪华富贵逐使它变成历代皇后的象征。在最隆重的墓葬中它也是最受重视的陪葬物。这篇文章中的玉凤就是出土于商朝公主的墓中。由于墓主的身份高贵，因此除了陪葬物过于丰富以外。其玉质以及雕琢的手工也是相当细致。它的形象曲线及动态都非常美。同时在这件玉凤也实现了商代的雕玉特别形态就是多为扁平体，少数为立体圆雕。从这篇文章的内容我们已得知良玉是出自新疆的而凤的题材最为历代艺术家所采用；可见今天的吉祥图案中的凤凰图是多到不胜枚举的。

บทแปลบทที่ 12

หยกหงส์

อินจ้อเจียง

หงส์และมังกรล้วนเป็นสัตว์สิริมงคลในความคิดของคนในสมัยโบราณ มังกรและหงส์ก็คือการกลายร่างอีกรูปแบบหนึ่งของกลุ่มชนอันเป็นบรรพบุรุษของจีน นักโบราณคดีบอกพวกเราว่า มังกรและหงส์มีไขลงมาสู่โลกมนุษย์ในเวลาเดียวกัน สูด้านอายุเวลาแล้วมังกรจะมีอายุยาวนานกว่าหงส์ บรรพบุรุษในวัฒนธรรมยางเขาซึ่งอยู่เขตภาคกลางของจีนและวัฒนธรรมหงซานแถบลุ่มแม่น้ำเหลืองเหอทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีอายุกว่าห้าพันปีก่อนโน้น ก็เริ่มทำรูปมังกรแล้ว แล้วยึดเอามังกรเป็นเทพประจำใจ ส่วนหงส์เป็นสิ่งกราบไหว้บูชาของชาวซินชาง (ราชวงศ์ชาง) ทั้งข้อมูลจากการขุดค้นขี้กและข้อมูลทางโบราณคดีก็แสดงหลักฐานตรงกัน นักหงส์ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ชาง ห่างจากปัจจุบันสามพันกว่าปีมาแล้วอายุของหงส์จะน้อยกว่ามังกรถึงสองพันปี และก็คงเพราะเหตุผลนี้ ดังนั้นมังกรจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งชาย และหงส์เป็นสัญลักษณ์หมายถึงผู้หญิง เนื่องจากการหาตัวในประเทศจีนนั้น ชายอายุมาก หญิงอายุน้อย จึงจะเป็นคู่ที่เหมาะสม แม้ว่าเราจะได้เห็นรูปร่างที่ชัดเจนของหงส์บนเครื่องสำริดที่เต็มไปด้วยความลึกลับในสมัยโบราณแต่ก็มักจะเป็นรูปร่างที่ต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับมังกร หงส์เริ่มต้นเป็นรูปร่างอิสระก็คือเริ่มต้นที่ หงส์หยกที่กำลังจะแนะนำให้รู้มันเอง

หยกหงส์ได้ค้นพบในปี ค.ศ. 1976 ที่หมู่บ้านมีชื่อเสียงคือหมู่บ้านเสี่ยวตุ๋นซุนเมืองอานหยาง มณฑลเหอหนาน (แหล่งพรางเมืองโบราณของสมัยราชวงศ์ซินชาง) ที่สุสานของมเหสีที่เรียกว่า ผู้สาวของพระเจ้าหวางอู่ตึง ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ชิวคนที่ 23 แห่งสมัยราชวงศ์ชาง การขุดค้นเป็นงานรับผิดชอบของกองวิจัยโบราณคดีของสถาบันสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยในสุสานผู้สาวนั้นเท่าที่พบเห็นในปัจจุบันนี้คือแหล่งเดียวที่มีหลักฐานทางด้านตัวอักษรบนกระดองเต่าที่เก่าที่สุด ซึ่งสามารถทำให้ตัดสินยุคสมัยของผู้เป็นเจ้าของสุสานว่าเป็นคนในราชวงศ์ชางได้ สุสานผู้สาวเป็นสุสานที่มีอาณาบริเวณใหญ่โตของที่มีฝังไปพร้อมกับศพก็มีมากมาย ภายในสุสานจะพบทั้งเครื่องสำริด เครื่องหินหยก เครื่องกระดูก เครื่องงาช้าง เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องที่ทำด้วยเปลือกหอย รวมทั้งของที่ฝังไปพร้อมกับศพชนิดอื่น ๆ รวม 1928 ชิ้น ทั้งยังมีภาชนะโลหะอีกกว่า 6800 ชิ้น เครื่องหยกที่พบในสุสานผู้สาวนี้ ไม่เพียงแต่จะพบเป็นจำนวนมาก ทั้งมีรูปแบบต่าง ๆ มากมายด้วย ที่เป็นพิเศษคือเครื่องประดับที่มีการสลักหยกเป็นรูปคนและสัตว์ชนิดต่าง ๆ ทำทางกริยา รูปร่างสวยงามมีฝีมือในการสลักละเอียดและทำด้วยความชำนาญ แม้ว่าจะถูกฝังอยู่ใต้ดินถึงสามพันกว่าปี แสงสว่างของหยกยังคงสดใสสวยงามมีความชุ่มชื้นสวยงามเป็นที่บาดตาบาดใจผู้พบเห็น หงส์หยกเป็นเครื่องหยกที่มีลักษณะสวยงามผิดแปลกจากบรรดาเครื่องหยก 755 ชิ้นที่พบ เป็นงานฝีมือที่งามจนไม่มีงานชิ้นใดเสมอเหมือน

หยกหงส์มีความยาวตลอดลำตัว 13.6 เซนติเมตร เนื้อหยกหนาถึง 0.7 เซนติเมตร เนื้อหยก เป็นสีเหลืองน้ำตาลเล็กน้อยเป็นหยกชั้นดีจากซินเกียง ตัวนกแบนมีทำขึ้นหันหัวกลับคล้ายจะบิน ลำตัววงโค้งเป็นรูปตัว C แสดงให้เห็นถึงความสวยงามของเส้นโค้งอย่างมาก จงอยปากแหลม ๆ คล้ายไม้ ตากลม ๆ จ้องมองไปในระยะไกล ดูเหมือนว่ากำลังหาหรือรออะไรสักอย่าง นกหงสหายกที่ตั้งสูงทำเป็นรูปตอกบัวตามตอกกำลังบาน เน้นให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของนกหงส์ นางที่ยาวเกินความเป็นจริงเปรียบเทียบกับปีกที่กำลังกางออกเล็กน้อย จึงทำให้ดูสั้นและเล็ก บนปีกที่แยกออกมองเห็นหลายประดับนั้นเป็นลายบนตัวที่ปลายปีกทำเป็นเส้นที่มีความห่างเป็นเส้นขนเป็น 3 ช่อง ดูราวกับว่าใช้เส้นเหล่านี้ปกคลุมเส้นในของรูปร่างอันสวยงามของหงส์ ปีกที่กางเล็กน้อยทำเป็นปลายงอโค้งขึ้นอย่างธรรมชาติ ขณะที่ปลายปีกแยกออกจากกันและติดกัน เนื้อหยกเกลี้ยงไม่มีลวดลาย ด้านหน้าลำตัวมีลายขลุเป็นช่องว่าง ๆ ทำให้ตัวหงส์สวยงามต้องตาอย่างยิ่ง ตอนบนสองข้างที่เป็นเม็ดกลมมนเงาจะรุ จึงทำให้เราได้รู้วาทรงหยกตัวนี้คือเครื่องประดับสำหรับชนชั้นที่มีราคาสูง

เทคนิคการสลักหยกและการทำศิลปกรรมเป็นรูปต่าง ๆ เป็นลักษณะพิเศษของศิลปะสมัยราชวงศ์ซาง และแสดงถึงฝีมือที่ละเอียดตลอดทั้งชิ้นในการสลักหงสนกสลักขึ้นในสมัยราชวงศ์ซางมักจะทำเป็นรูปแบนเรียบ ที่สลักเป็นรูป 3 มิติลอยตัวนั้นมีน้อยมาก การสลักหยกเป็นรูปต่าง ๆ เป็นรูปแบบเรียบเป็นลักษณะที่เห็นอย่างเด่นชัดของการสลักหยกของสมัยนี้ ก่อนอื่นจะทำเค้าโครงเป็นรูปงอโค้ง นอกจากหยกปี้ (หยกแผ่น) หยกหัวน (หยกชนิดหนึ่ง) หยกหวน (กำไลแขนหยก) ที่จะต้องทำรูวงกลมอย่างแท้จริงแล้ว ที่รูปร่างนอกเหนือจากนั้นมักทำเป็นรูปกลมส่วนหนึ่งของวงกลมเท่านั้นคือขอบให้รูยื่นออกมาด้านในขอบทำเป็นรูปเว้าโค้งงอเข้าด้านในเส้นโค้งสองเส้นที่พอดีจัดเป็นสองขั้ว เส้นโค้งของรูวงกลมและเส้นเฉียงที่พุ่งหาจุดศูนย์กลางตัดขาดออกจากกัน ทำให้กลายเป็นรูปร่างแบน ๆ เหมือนพัด ข้างสลักหยกของสมัยอื่นก็ใช้พื้นที่แบบคล้ายรูปคล้ายพัดโดยอาศัยความละเอียดรอบคอบในการตรวจตรา อาทิ ปุ๊กปิกที่แตกต่างกันของสัตว์ชนิดต่าง ๆ แล้วสลักออกมาเป็นงานศิลปะรูปนกหงส์ นกแก้ว เหยี่ยว ที่มีกิริยาท่าทางต่าง ๆ เป็นต้นลักษณะเด่นประการที่สองคือ สลักเป็นรูปบุคคลหรือสัตว์มักนิยมใช้วิธีตัดกระดาษที่เรียกว่า วิธีตัดกระดาษตามเงาที่แสดงออกทางด้านหน้าตรงและด้านข้าง คือการรู้จักจับจุดลักษณะพิเศษที่สำคัญสุดของสิ่งที่กำลังสลักโดยใช้ความชำนาญตัดสินใจการทำโครงรูปเพื่อให้มองเห็นเป็นรูปแบบทางด้านศิลปะแล้วสร้างรูปแบบที่ดูมีชีวิตชีวา ศิลปินเอกสมัยราชวงศ์ฮั่นสลักหงสนกนั้น มิใช่จะทำอย่างละเอียดและสวยงามแต่เฉพาะกับท่าทางและขนของมันเท่านั้น แต่ได้จับลักษณะเด่นของนกหงส์ไว้จึงให้ความสำคัญกับหงอนและหางของนกหงส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหางที่ยาวอย่างเป็นระเบียบหางดูตามมาตราส่วนแล้วจะไม่พอเหมาะและไม่กลมกลืนกันนัก แต่ทางด้านศิลปะแล้วกลับเป็นผลงานที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งวด นกหงสนกตัวนี้ได้แสดงออกถึงลักษณะพิเศษที่สำคัญสุดของนกหงส์ จึง

